

I u ovom svesku o Strossmayeru piše pok. salcburški kancelar Greinz, o Saloni J. Sauer, a o Stadleru, Sarajevu, Splitu i dr. Slovenac Turk.

Bez obzira na ovo, leksikon je vrijedan svake preporuke. **A. Ž.**

Penido, M. T.-L.: La conscience religieuse. Essai systématique suivi d'illustrations. Collection »Cours et documents de Philosophie« publiée sous la direction d'Yves Simon. 8°, VI+252 pp., Paris (P. Téqui) 1935. Stoji 20 franc. franaka.

Pisac ove knjige, pristaša strogog tomizma, hoće u prvom redu pridonijeti nešto tačnijem određivanju definicije i zadaće psihologije religije. O tom radi naročito u prvom poglavlju (1—40). Razlikuje tri tipa odn. tri osnovne kategorije psihologije religije, i to ne kao da se svi dosadašnji radovi na području psihološkog istraživanja religioznosti mogu jednostavno uvrstiti u jednu od ovih kategorija, nego u tom smislu što se po njemu religiozni čin može psihološki promatrati i ispitati pod ovim trostrukim vidom: pod empiričkim, filozofskim i teološkim vidom. Empiričku psihologiju religije možemo uglavnom shvatiti u dvostrukom smislu. Prvo, da ispitujemo vanjsko reagiranje subjekta u raznolikim »religioznim« situacijama (»behavioristički« pravac); a drugo, da nastojimo utvrditi i protumačiti psihički sadržaj same religiozne svijesti (introspektivni pravac). Filozofski je tip psihologije religije zapravo dio filozofije religije, jer se bavi ontološkim raščlanjavanjem religioznih čina. Teološki opet tip psihologije religije promatra religiozne čine pod vidom objave odn. pod vidom njihove nadnaravnosti, tako da je to formalno teologija, a samo materijalno psihologija. Penido поближе ispituje vrijednost empiričke psihologije religije, ukoliko se odnosi na psihološko istraživanje religiozne svijesti. Odgovarajući na Schelerove fenomenološke prigovore brani mogućnost psihologije religije, ali odmah naglašuje i njenu »radikalnu nedostatnost«. Ispravno primjećuje da ona kao takva ne odlučuje o samoj specifičnosti religioznih čina, već samo klasificira i opisuje one svijesne čine, za koje subjekt sigurno drži da su religiozni. Pozivajući se na Maritainov pojam znanosti smatra da je psihologija religije nužno ovisna o filozofskim i teološkim orijentacijama, a da ipak ne gubi svoju metodičku autonomiju. U tom je samo toliko istine, da čisto psihološko promatranje ne vodi do zadnjeg odgovora o biti pojedinih pojava što ih istražuje. To ona uostalom ni neće! Međutim u piščevu se shvaćanju očituje naročita pozitivna uloga filozofije i teologije, pa se prema tome čini da pisac dezavuirao ono što je malo prije tvrdio, naime da psihologija nikako ne odlučuje o tom što specifički odgovara religioznim činima subjekta u objektivnom redu. To ne znači da je psihologija naprosto nedostatna, nego da je došla do granica svoje kompetencije, pa da prepušta svoje rezultate daljnjem, formalno novom postupku. Zato njen odnos prema filozofiji i teologiji u principu nije drukčiji od odnosa empiričke nauke koja radi o religioznom predmetu. Možda ni pisac nije htio više reći, jer je smatrao potrebnim naglasiti »qu'il ne s'agit point de principes constitutifs, mais de principes régulateurs« (26). Ipak je metodički previše rečeno, kad pisac u svom psihološkom tumačenju takozvane naravne intuicije Boga jednostavno polazi od metafizičke i spoznajnoteoretske pretpostavke, da je takva intuicija »iluzorna«. —

Obzirom na nadnaravni religiozni život Penido dobro izvodi da milost ne uništava psihičke zakone. Izvanjska empirička sličnost pojava ipak još ne daje pravo da zaključujemo na slične uzroke, jer ontološko tumačenje te sličnosti prelazi granice čiste psihologije.

Najinstruktivnije od svih je drugo poglavlje (41—131) o općoj tipologiji kršćansko-religioznog obraćenja. Pod genetičkim i strukturalnim vidom pisac samo »razlikuje« (ne analizira, a još manje tumači) različite tipove, da tako odredi bit obraćenja. Time su ujedno naznačene granice ovog piščevog rada. U bitnom je to samo referat o psihološkoj literaturi obraćenja s nekim kritičkim refleksijama. Ali baš to preporučuje ovo poglavlje, naročito kao prvu pouzdanu orijentaciju. — Treće poglavlje (133—158) nastoji pobiti patološke teorije »ascetizma. Pravi je ascetizam »une méthode crucifiante de perfectionnement moral« (139). U praktičnom životu ima puno pseudo-ascetizma. To treba spoznati, pa je tim pitanje riješeno. Krivo drži P. Janet da je ascetizam u jezgri patološki stav. Njegova paralogistička teorija o ascetizmu vodi računa samo o vanjskoj sličnosti između askeze i mnogovrsnih patoloških pojava, a potpuno zanemaruje introspektivni moment. Psihopatološka se metoda ne smije jednostavno primjenjivati na pojave normalne psihologije. To bi bio »sterilni behaviorizam« ((149). I zaista, Janetova psihijatrija obuhvaća samo površinu kršćanske askeze. Još više nego Janet zaletio se nedavno norveški psihoanalitičar K. Schjelderup, koji smatra da se ascetizam sastoji isključivo u tome, kao da se svijesno stavlja neki gat (ustava, brana) seksualnom instinktu. — Četvrto se poglavlje (159—175) bavi pitanjem takozvane naravne intuicije Boga. Kako sam već natuknuo, pisac polazi od metafizičke i spoznajnoteoretske pretpostavke, da je takva intuicija »iluzorna«. Stoga u svom psihološkom tumačenju toga pitanja jedino hoće pokazati da je ta intuicija jedna vrsta »kondenziranog mišljenja«, to jest proces, koji je po svojoj logičkoj strukturi diskurzivan, ali koji nam kao takav nije svijestan. Štoviše, psihološki se u tom slučaju ne može govoriti o diskurzivnom zaključivanju, ali takav čin konačno ipak potiče od jednog diskurzivnog procesa. Prema tome Penido onda kvalificira takozvanu religioznu intuiciju kao »pseudointuiciju«. — Pod naslovom »Autour de Marie de l'Incarnation« pruža nam pisac u zadnjem poglavlju (177—244) konkretnu »ilustraciju« svojih sistematskih izvoda u tumačenju religioznog i mističnog života jedne francuske službenice Božje iz 17 stoljeća. To je tumačenje danas još prijeporno.

Mnogo smeta što nije jedinstveno i dosljedno provedena terminologija u pogledu izraza »philosophie religieuse« i »philosophie de la religion«, »psychologie religieuse« i »psychologie de la religion«. Nije uvijek jasno što pisac želi reći. Zato dosta zagonetno zvuči njegova tvrdnja da je religijska psihologija samo dio »filozofije religije«, naročito ako imamo pred očima da se filozofski tip psihologije religije po njemu formalno tiče »religijske filozofije«, a ne »religijske psihologije« (4—5). Pisac krivo citira »Walter Gruehn« (166), jer treba biti Werner Gruehn. Osim toga ima u stranim citatima mnogo štamparskih pogrešaka. Pisac nigdje ne spominje da je poglavlje »Sur l'intuition 'naturelle' de Dieu« zapravo članak, koji

je 1932 godine pod istim naslovom štampan u časopisu »Revue des sciences philosophiques et théologiques«. Ni sadržajno ni stilistički nema znatnije promjene; jedva da je štogod nadodano. Zato je trebalo upozoriti na tu činjenicu, naročito danas, kad je već takoreći na svim područjima znanosti skoro nemoguće svladavati bogatu stručnu literaturu zbog vremena i po-manjkanja novaca. Tko pročita ovu knjigu, ne treba se više truditi da dođe do istog članka u navedenom časopisu.

Kao cjelinu možemo ovu knjigu preporučiti svima onima, koji se žele orijentirati u naprijed spomenutim psihološkim pitanjima kršćanske religije.

Dr. Vilim Keilbach

Merkelbach H., O. P.: Quaestiones de embryologia et de sterilisatione; B. series altera, H. bis Liège 1937. 8° str. 104.

U zbirci »Quaestiones pastorales«, što ih je autor izradio i objelodanio za porabu svećenstvu u dušobrižničkoj praksi, ova je knjiga nastavak onoga sveska, što nosi naslov: *Quaestiones de embryologia et de ministratione baptismatis* (2. izdanje 1928). Ovdje su obradena pitanja, što se u glavnom tiču operacionih zahvata u organizam muškarca ili žene i njihove moralne dozvoljenosti: *sectio caesarea*, *craniotomia*, *abortus*, *excisio uteris gravidi*, *operatio circa foetus ectopicos*, *ablatio sacci foetalis* et *oviductus foetum continentis*. Čitav drugi dio radi o sterilizaciji, koja je u naše vrijeme postala toliko poznata i praktikovana.

Lakim stilom, preglednim poredajem materijala, točnom oznakom pojmova i preciznošću izričaja odlikuje se ovo djelo. U svim pitanjima, koja se ovdje razvijaju zauzima autor svoje gledište, nakon što je iscrpno izvijestio o stanju u kojem se nalazi raspravljanje među bogoslovima. Ne će se tkogod svagdje složiti možda s autorom: tako n. pr. u pitanju, da li je *effectus indirectus* uvjetovan samo od prirode djela, kako misli M., ili je potrebno paziti i na nakanu činitelja (str. 22), kako traži Vermeersch. Jednako je u pitanju ženidbe sterilizovanih (str. 93) i prava na bračni život (str. 96), gdje se M. odlučuje za starije mišljenje, koje drugi ne dijele.

Preporučujemo M. pastoralna izdanja kao solidne priručne knjige, koje orijentiraju u svim pitanjima moderne suvremene pastve.

Prof. A. Ž.

Germanus A. C. J. (Congr. Pass.). Passionis Domini nostri Jesu Christi praelectiones historicae ad usum scholarum redactae. 3 vol. in 8:

Vol. I. A *Cena Bethanica ad Iesu Christi comprehensionem.* Pag. 270, 1933. Lib. It. 12.—

Vol. II. A *Iesu comprehensione ad eius traditionem gentibus.* Pag. 328, 1934. Lib. It. 12.—

Vol. III. A *Iesu gentibus traditione ad eiusdem in cruce supplicium.* Pag. 520, 1936. Lib. It. 15.—

Casa Editrice Marietti, Via Legnano, 23 — Torino (118).

Sv. Pavao od Križa osnovao je kongregaciju redovnika Pasionista, sa specijalnom zadaćom, da u pučkim misijama i inače potiče vjerni puk na razmatranje muke i smrti Isusove. Nedavni general družbe, a sada apostolski delegat u Istočnoj Indiji Leo a S. Corde Jesu, izradio je po mandatu generalnog kapitula 1930. godine statut, prema kojemu će klerici